OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Hallinto- ja ohjausosasto
Sanna Appelberg, johtava asiantuntija 16.10.2023

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto

Oikeusministeriön lausunto hallituksen esityksestä (HE 41/2023 vp) valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja Valtioneuvoston selonteosta (VNS 1/2023) julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Oikeusministeriön hallinnonalalle ehdotetaan vuodelle 2024 määrärahoja noin 1,2 miljardia euroa. Hallinnonalan määrärahataso on mitoitukseltaan noin 96 miljoonaa euroa enemmän kuin kuluvan vuoden varsinaisessa talousarviossa, kun vuosittain vaihtelevia vaalimenoja ei oteta huomioon. Myös julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvässä valtiontalouden kehyksessä oikeusministeriön hallinnonalan määrärahat ovat vuosittain noin 1,2 mrd. euroa.

Oikeusministeriön hallinnonalan vuoden 2024 budjetilla rahoitetaan demokraattisen oikeusvaltion ydintoimintoja, joita ovat muun muassa koko tuomioistuinlaitoksen toiminta (n. 354 miljoonaa euroa), oikeuspalvelut (n. 173 miljoonaa euroa), syyttäjätoiminta (n. 63 miljoonaa euroa), ulosottotoiminta mukaan lukien konkurssiasiamies (n. 110 miljoonaa euroa) sekä vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano (n. 289 miljoonaa euroa).

Viime vuonna valmistuneessa valtioneuvoston selonteossa (VNS 13/2022 vp) oikeudenhoidosta käsiteltiin laajasti oikeudenhoidon toimintaedellytyksiä. Selonteossa todettu keskimäärin 90 milj. euron rahoitusvaje on nykyisten tehtävien osalta 75 milj. euroa. Edeltävän hallituksen teknisessä kehyksessä katettiin tästä tarpeesta 2/3, johon nyt hallitusohjelman mukaisesti lisättiin 25 milj. euroa vuodesta 2025 lukien. Nykyisten tehtävien rahoitusvajeen paikkaus sisältyy siten täysimääräisesti julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2024–2027. Selonteossa esitetyistä kehittämismahdollisuuksista lisärahoitusta ei ole osoitettu oikeusapuun oikeuttavan tulorajan korottamiseen tai yksityisten oikeusavustajien palkkioiden korottamiseen.

Rahoitusta ehdotetaan lisättävän porrastetusti huomioiden muun muassa tarpeiden kiireellisyys ja toimijakohtaiset mahdollisuudet nykyisen siirtyvän määrärahan käyttöön. Ensi

vuoden talousarvioesitykseen sisältyy yhteensä 30 milj. euroa. Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy lisärahoitusta v. 2025 65 milj. euroa, v. 2026 80 milj. euroa ja v. 2027 lukien 75 milj. euroa. Tästä lisärahoituksesta hallitusohjelman mukainen 25 milj. euron lisäys kohdennetaan toimijakohtaisesti seuraavassa vuosia 2025–2028 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa. Vuoden 2026 lisärahoitus on pysyvää tasoa korkeampi, sillä tämän jälkeen arvioidaan saavutettavan tuottavuushyötyjä selonteon mukaisin kehittämistoimin ja ICT-kehittämisellä.

Talousarvioesitykseen liittyviä budjettilakeja oikeusministeriön valmistelusta annettiin viisi kappaletta. Oikeusministeriön hallinnonalan rakennetta ehdotetaan uudistettavan perustamalla Oikeuspalveluvirasto ja Oikeushallinnon erityisviranomaiset -virasto vuoden 2025 alusta lukien. Momenttien määrärahoja on tarpeen voida käyttää jo vuonna 2024 virastojen perustamisvalmisteluihin. Oikeuspalveluvirasto parantaa edellytyksiä järjestää laadukkaita ja yhdenmukaisempia oikeusavun, edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluja. Oikeushallinnon erityisviranomaiset virasto vähentää viranomaisissa tehtyä päällekkäistä hallinnollista työtä ja vahvistaa viranomaisten hallinnollista tukea. Lisäksi virastojen perustaminen yksinkertaistaa ja selkiyttää valtion hallintoa ja oikeusministeriön tehtäviä. Vastaavia hallinnon muutoksia on muilla hallinnonaloilla toteutettu merkittävästi aiemmin.

Lakiuudistukset vaativat täytäntöönpanoresurssien lisäksi myös laadukasta lainvalmistelua. Tämän hetken arvio on, että oikeusministeriö pystyy osoittamaan riittävät resurssit hallitusohjelman mukaiseen lainvalmisteluun. Kriminaalipolitiikan valmisteluun oikeusministeriössä ehdotetaan talousarviossa 1 milj. euroa. Vastaava määräraha sisältyy julkisen talouden suunnitelmaan myös vuosille 2025–2026.

Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy hallitusohjelman mukainen tuottavuusohjelma, jonka mukaisesti vuodesta 2025 alkaen kohdennetaan hallinnonaloille toimintamenosäästö. Oikeusministeriön pääluokan osalta tuottavuusohjelman toimin tulee vastata vuosittain kasvavaan ja kehyskauden lopulla noin 18 milj. euron säästövelvoitteeseen. Kokonaisuuden yksityiskohtaisesta toteutustavasta linjataan vuosia 2025–2028 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa.

Rikosketjun toimijat oikeushallinnossa

Talousarvioesityksessä tuomioistuinten toimintamenojen määrärahatasoksi esitetään noin 354 milj. euroa, mikä on noin 36 milj. euroa enemmän kuin kuluvan vuoden varsinainen talousarvio. Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toimintamenojen määrärahatasoksi esitetään noin 93 milj. euroa, mikä on noin 4 milj. euroa enemmän ja Syyttäjälaitoksen määrärahatasoksi esitetään noin 63 milj. euroa, mikä on noin 6 milj. euroa enemmän sekä Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenojen määrärahatasoksi esitetään noin 284 milj. euroa, mikä on noin 39 milj. euroa enemmän kuin kuluvan vuoden varsinainen talousarvio.

Hallitusohjelman mukaiseen kriminaalipolitiikan muutokseen on tehty 11 milj. euron kehysvaraus vuosille 2025—2026 ja 12 milj. euron varaus vuodelle 2027. Muutosten näkyessä vankimäärässä, varauksesta ehdotetaan lisämäärärahaa Rikosseuraamuslaitokselle ja vankiterveydenhuoltoon. Kriminaalipolitiikan kiristymiseen varaudutaan vuoden 2024 talousarviossa esittämällä Rikosseuraamuslaitokselle 5 milj. euroa vankilahankkeiden suunnitteluun ja vankiloiden turvatekniikan päivittäiseen.

Rikosprosessiketjun rahoitusta tarkastellaan kokonaisuutena, jotta pullonkauloja ei synny. Poliisin määrän kasvattaminen 8 000 poliisiin, nostanee myös oikeushallinnon toimijoiden määrärahatarpeita. Poliisin rahoituksen kehittymistä ja etenkin määrärahan käytön kohteita seurataan. Alustavasti on arvioitu, että oikeusministeriön hallinnonalan osalta lisäysehdotuksia tehdään, kun varmistuu poliisin lisäresurssin käyttö rikostorjuntaan.

Vaalit

Vaalien kokonaiskulut vuonna 2024 ovat n. 48 milj. euroa. Presidentinvaali toimitetaan 28.1.2024 ja tarvittaessa 11.2.2024 sekä europarlamenttivaalit 9.6.2024. Lisäksi vaalimenoihin sisältyy vuoden 2025 alue- ja kuntavaalien varautuminen.

Tietosuojavaltuutettu

Talousarvioesitys sisältää tietosuojavaltuutetulle 85 000 euroa tietosuojalain ja rikosasioiden tietosuojalain muuttamisen johdosta ja 85 000 euroa liikenne- ja viestintäministeriön valmisteleman verkon välityspalvelujen valvonnan toimeenpanoon.

Ulosotto

Talousarvioesityksessä ulosottolaitoksen toimintamenojen määrärahatasoksi esitetään n. 110 milj. euroa, joka on n. 1 milj. enemmän kuin kuluvan vuoden varsinainen talousarvio. Oikeudenhoidon selonteon mukaista määrärahaa ei ehdoteta Ulosottolaitokselle vielä vuonna 2024 siirtyvien määrärahojen käytön mahdollisuuden vuoksi. Aiemmin määritelty URA-hankkeen tuottavuushyöty leikkaa vuoden 2024 määrärahaa 3 milj. eurolla, mutta ei edellytä toiminnan supistamista aiemmin tehtyjen kehittämistoimien ja julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvän tulevien vuosien mukaisen oikeudenhoidon selonteon määrärahatason johdosta.

Talousarvio sisältää ehdotuksen ulosottovelallisten suojaosuuden kuluvan vuoden korotuksen säilyttämisestä.

Hallinnonalan ja toiminnan haasteet ja kipupisteet resurssien riittävyyden näkökulmasta ml. henkilöstön saatavuus

Oikeudenhoidon haasteena on ollut pitkään jatkunut krooninen rahoitusvaje, joka nyt talousarvioesityksen ja julkisen talouden suunnitelman mukaisesti ehdotetaan korjattavan. Lisämäärärahalla mahdollistetaan oikeudenhoidon selonteossa osoitetun 1 200 henkilötyövuoden lisäyksen toteutuminen kehyskaudella. Talousarvioesitys mahdollistaa jo ensi vuonna hallinnonalan henkilöstömäärän lisäämisen usealla sadalla henkilötyövuodella.

Henkilöstön merkittävä lisääminen edellyttää rekrytoinneissa onnistumista, jonka tukemiseksi on käynnistetty hallinnonalan Pidetty!-hanke, jonka pitkän aikavälin tavoitteena on lisätä työnantajan mahdollisuutta valita hyvien hakijoiden joukosta parhaat, vahvistaa työnantajakuvaa ja mainetta suositeltuna työpaikkana, vahvistaa työn mielekkyyttä, hallita vaihtuvuutta ja kehittää vaikuttavaa perehdyttämistä.

Hallinnonalan työvoiman saatavuudessa on hallinnonalalla toisistaan poikkeavia haasteita. Eroja henkilöstön saatavuudessa on sekä sektorikohtaisesti että alueellisesti. Rekrytointihaasteita selittävät esimerkiksi paikkakunta, tehtävänkuva, palkkaus, työnantajan tunnettuus, paikkakunnan koulutustarjonta ja toimialan työmarkkinatilanne. Kasvukeskusten ulkopuolisilla toimipisteillä on osin heikko vetovoima. Aiemmin määräaikaiset tehtävät ovat

myös osaltaan tuoneet haasteita ja lisänneet vaihtuvuutta. Rikosseuraamuslaitoksessa on ollut pidempään haasteena saada koulutettua valvontahenkilöstöä. Vanginvartijoiden tutkintokoulutuksen paikkoja on lisätty, mutta kaikkia paikkoja ei ole saatu täytettyä.

Oikeudenhoidon selonteon mukainen rahoitus mahdollistaa henkilöstömäärän kasvattamisen. Oikeudenhoidon virastot ovat ryhtyneet toimenpiteisiin toiminnan ja henkilöstön osaamisen kehittämiseksi, henkilöstön sitouttamiseksi sekä rekrytointihaasteiden ratkaisemiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on aloittanut selvityksen lakimieskoulutuksen lisäämistarpeista ja Rikosseuraamuslaitos rikosseuraamusalan koulutuksen kehittämistarpeista.

Oikeusministeriö ohjaa ja tukee oikeudenhoidon selonteon toimeenpanoa siten, että hallinnonalan tuottavuus paranee. Tavoitteena on, että saatu lisärahoitus turvaa hallinnonalan toimintaedellytykset myös pitkällä aikavälillä. Tuottavuuden lisäämisen yhtenä keinona on oikeudenhoidon tietojärjestelmien jatkokehittämisestä huolehtiminen ja järjestelmien yhteensopivuuden varmistaminen.

Lisätiedot:
Johtava asiantuntija Sanna Appelberg p. 02951 50167, (etunimi.sukunimi@gov.fi)